

MATERIÁLIS METAFORÁK

Anyag és textúra, mint a kifejezés eszközei

„Nem jók a szavak. Valahol talán tudja a dolgokat, szavak nélkül; s ezért nem szeret magyarázkodni. Minél jobban ritkulnak a szavak, annál jobban sűrűsödik az igazság; s a végső lényeg a hallgatás táján van, csak abba fér bele.” /Ottlik Géza, Iskola a határon⁽¹⁾

A verbális kommunikáción és önkifejezésen túl az ember régóta keresi a módokat, amelyekkel belső lelki világának konfliktusait, eseményeit közölheti a külvilággal. Már a barlangrajzoktól kezdve a képzőművészet művészete végigkíséri az emberiség fejlődését.

Festékfolt, törmelék, káosz, katarzis. Teljesen véletlenszerű, se eleje se vége de valahogy mégis szép, valami köt hozzá. Én vagyok.

Egy kép. Egy történet. Mesél érzelmekről, hangulatokról, fájdalomról, örömről, mind arról, amiben és ami által született. Az érzelmek kiindulva az alkotó testből az anyagon át utazva

érkeznek meg a szemlélőhöz, elkerülve a szavak világát. A test ismer valamit anélkül, hogy az elme megjegyezné.

Az érzelmek dinamikája, feszültsége, erőssége, lágyága, mind olyan alkotóelemei a belső világunknak, amelyekre pontos kifejezést nem tudnék adni, azonban az alkotás során egyfajta vizuális metaforaként jelennek meg előttem az anyagokon keresztül.

A kép lényege nem az, amit ábrázol. A lényeg a festék, a textil fodrozódása, az összecsomósodott gipsz, a lekövethető mozdulatok és gesztusok, egyszerűen az anyaggal való érintkezés, az anyag felületének a megélése. Az alkotás során a cél a belső ritmus megragadása és annak szimbolikus-képi megfogalmazása egy statikus dolgon keresztül. Ahogy a gipsztől és a homoktól eljutok a textilig, úgy jön létre az anyagokon keresztül az érzelmek egy magasabb absztrakciós szintű transzformációja. Ehhez azonban a forma teljes megtagadására, a racionális én kikapcsolására, minden kötöttség elhagyására van szükség. Arra, hogy visszamehessek a kezdetekhez, ahol csak az intuíció és érzelmek léteznek.

Ezeken a személyes tapasztalásokon és érzettásításokon keresztül foglalkozom dolgozatomban a matériával, mint az önkifejezés és közlés egyik eszközével.

Inspiráció

A dolgozatomat az a látszólag ellentmondásos gondolat inspirálta, hogy az ember szavak nélkül a legőszintébb.

A verbális kommunikáción és önkifejezésen túl az ember régóta keresi a módokat, amelyekkel belső lelki világának konfliktusait, eseményeit közölheti a külvilággal. Non verbális jelekkel mélyítjük, színesítjük a szavakkal már kifejezhetetlenné vált mondanivalónkat, amelynek egyik eszköze a vizuális kommunikáció, hiszen *„a kép az ember élményvilágának legősibb lenyomata.”*⁽²⁾ Ezt támasztja alá, hogy már a barlangrajzoktól kezdve a képalkotás művészete végigkíséri az emberiség fejlődését. *„Az idők kezdetétől napjainkig a művészet ugyanazt a szerepet tölti be; a láthatatlan valóságot akarja kifejezni, amely az embert emberré teszi.”*⁽³⁾

Ez az önkifejezési kényszer, illetve a belülről kitörni vágyó feszültség és indulat indították el bennem is azt a folyamatot, amelynek végeredményeként építésként mégis a képzőművészet irányába mozdultam el. Bár az építészeti tervezés során is felszínre kerül a belső individuum,

az intuícióra is hallgatunk, jelen vagyunk minden tervünkben, ez a fajta kreatív folyamat számomra túl sok megkötéssel és tudatos felülírással jár együtt.

A hely, ahol megtaláltam a szabadságot köztem és a vászon között jött létre, gesztusfestészet formájában. Ez a festészeti technika az absztrakt expresszionizmus egyik formája. Ahogy arról a név is árulkodik az alkotás intuíción, spontaneitáson, a festő pillanatnyi állapotán alapszik, „*a belső feszültség erejének vezérlésével létrehozott festői lenyomatokkal azonosíthatjuk. Egyfajta elemi belső erővel bíró indulatos kinyilatkozás(...) Ezek a technikák, technológiák lehetővé tették a vásznon vagy más hordozón, felületen, a direkt és drasztikus felületmódosításokon keresztül, a véletlenszerű formák és alakzatok halmazának létrejöttét.*”⁽⁴⁾ A műfaj kiemelkedő és számomra inspirálóan ható alakjai közé tartozik *Jackson Pollock*, *Antoni Tápies*, illetve a magyar festőművész *Kokas Ignác*.

Jackson Pollock: Number 1A. 1948

Antoni Tàpies: Croix sur gris XCVIII, 1959

Kokas Ignác: Ginza hídja, 1971

Anyag

A kép lényege számomra nem az, amit ábrázol. A lényeg a festék, a textil fodrozódása, az összecsomósodott gipsz, a lekövethető mozdulatok és gesztusok, a keverés, csapás, dobás, kenés, simogatás, egyszerűen csak az anyaggal való érintkezés, az anyag lényegének és

felületének a megélése. Az alkotás emléke, amit magában őriz az anyag a vászon minden centiméterén, hol harsányan, hol csak suttogva jelezve, hogy ő is itt van és része az egésznek. „A képzőművészet számára tehát az anyag létfeltétel.”⁽⁵⁾

“Anyaggal ruházzuk fel a festményt olyan értelemben, hogy mindaz, amit a művészek fizikálisan a képalkotásra, annak felületi kialakítására és a tartalom kifejezésére használnak, azok folyton megújuló és változó, határtalan módon ötvözhető, és keverhető anyagösszetételek. A leghagyományosabb eszközöktől kezdve a festészettől (hagyományos értelemben) távol álló technikákon át gyakorlatilag csak a képzelet szabta határokig.”⁽⁶⁾

A tárgy elhagyásával a materiák hatása felerősödik, az anyagok saját értelmet kapnak és megszületik egy rejtett szimbolika mely szereplői ki tudnak fejezni valamit abból a lényünket elöntő érzelmcsokorból melynek részesei vagyunk. Olyan erőt fejeznek ki, amit a tárgyhoz kötve már nem tudtak elmondani.

De hogy szólít meg az anyag egyetlen szó használata nélkül? Miként képes az ujjam és a szemem olvasni a redőzések sorait? A test ismer valamit anélkül, hogy az elme megjegyezne.

A kép történet. Mesél érzelmekről, hangulatokról, fájdalomról, örömről, mind arról, amiben és ami által született. Egy finom mozdulat őrizi a nyugodtság állapotát, egy durva kő és vakmerő gesztus lenyomata mutatja a viharos elme csapásait. Az érzelmek kiindulva az alkotó testből az

anyagon át utazva érkeznek meg a szemlélőhöz, elkerülve a szavak világát. Így az alkotás az, „hol a belső szem olyasmiben gyönyörködik, ami a külsőtől megtagadtatott”.⁽⁷⁾

Az anyaggal való közvetlen kapcsolat nem csak gondolati síkon erős az alkotói hozzáállásomban. Kézzel kenem el a festéket, kézzel hordom fel a kikevert masszát, öntök, hajtogatok, tapintok, érzek. A kommunikáció tisztán köztem és az anyagok között zajlik. Az alkotás dinamikájából és gesztusaiból adódóan ez sok kosszal és felfordulással járó technika, de ez a nyersesség kölcsönözi azt az atmoszférát, amiben képes megszületni az alkotás.

Az anyaghasználat a mű karakterét erősen meghatározza. Lényeges, hogy milyen eszközök állnak rendelkezésemre és ezeket milyen módon tudom alkalmazni, kombinálni, fejleszteni. Szinte tényként van jelen az a gondolat a képzőművészet világában, miszerint egy igazán jó absztrakt alkotáshoz elengedhetetlen a forma és technika precíz ismerete, más szóval meg kell ismernünk a játék szabályait, mielőtt felrúghatnánk azokat. Esetemben a forma elhagyása után ennek a kijelentésnek, inkább a technikai ismeretekre vonatkozó részére tudok reflektálni, és egyúttal egyet érteni vele. Az általam használt festékek, gipsz, homok, textilek, mind olyan anyagok, amelyekkel más környezetben már találkoztam, megismertem a viselkedésüket, majd ezek alapján alakítottam őket. Ez a beépült tudás enged teret a szabad alkotási folyamatnak. Ezzel párhuzamosan természetesen elengedhetetlen a kísérletező attitűd, ami új anyagok, kombinációk felfedezésére sarkall. Az alkotás együtt jár egy folyamatos empirikus ismeretszerzéssel a kísérleteken keresztül. Az új anyagok, anyagkombinációk, színek

beemelésével folyamatosan alakul, fejlődik az eszköztáram és gazdagabbá válik a képi kifejezés mód.

Zene

Zene nélkül nem megy. Valami van a zeneben, egy hasonlóan megmagyarázhatatlan rejtett jelentés, ami miatt az a mű egy dallam lett, egy szimfónia és nem egy regény. A zene olyan dolgokat ér el, amihez szavakkal túl kicsik vagyunk. Közvetlen a gyökerekhez lejutó táplálék.

Az érzelmek és ösztönök világába való merülés nem egy könnyű folyamat a számomra. Ahhoz, hogy túl tudjak lendülni a gondolkodó énemen, külső segítségre, egy katalizátorra van szükségem, amihez legalkalmasabbnak a zene bizonyult. A zenehallgatás hatásos eszköz az érzelmek felszínre hozására, feszültségoldó, emocionális átélésre készítet, esztétikai élményt nyújt, ami által felerősödik a kapcsolat az individuummal. Egyszerre inspirál és katalizátorként segít elérni a belső érzelmeimet, ezáltal támogatja a mű létrejöttét. Egy dal vagy zenemű elindít bennünk egy érzelmi reakciót, felelevenít egy emlékképet, megnyugtat, felpörget, motivációt ad. Megfigyelhetjük befogadóként miként rezonálunk a zeneművel és milyen emocionális válaszok születnek bennünk, annak hatására.

Számomra az érzelmek dinamikával, erősséggel, mondhatni ritmussal rendelkeznek. A szóhasználat is árulkodik, hogy ezek nem statikus állapotok, ezért is alakult ki nálam a gesztusfestészet. Az alkotás során a cél a belső ritmus megragadása és annak szimbolikus-képi megfogalmazása egy statikus dolgon keresztül. Ahogy a gipsztől és a homoktól eljutunk a textilig, úgy jön létre az anyagokon keresztül az érzelmek egy magasabb absztrakciós szintű transzformációja.

Élmény

Anyagok, festékek, vászon és lejátszási lista. Kezdhethjük.

Merülök... na de meddig? Teljesen véletlenszerű, csak valami kell, sok a feszültség már magam sem tudom miből, egyszerűen sok, úgyhogy csak maszatolok, most úgyse számít semmi. Festékfolt, anyagtörmelék, kosz, káosz.

Feleszmélek... valami történt, megnyugodtam. Az a behatárolhatatlan valami meg néz vissza rám. Se eleje se vége de valahogy mégis szép, valami köt hozzá. Én vagyok.

2019

Az első kísérletem a képen való önkifejezésre és belső konfliktus feloldására, közel 5 éve született. Ez volt az első képem, ami teljesen ösztönös, érzélem vezérelt aktus által született és az első élményem, ami elindított a gesztusfestészet irányába. Ezt egy hosszú folyamat követte, ahol elkezdtem kísérletezni színekkel, technikákkal, mozdulatokkal és közben befelé figyeltem, egy belső ingerre, érzelmi reakciókra. Ez az alkotási vágy és belső felfedezés egyre tudatosabbá vált, ahogy lépcsőről lépésre közelebb kerültem belső énemhez.

Önmagam teljes eléréséhez azonban egy olyan helyre volt szükségem, ahol bármit tehetek, bármire gondolhatok, nincsenek szabályok. Az anyagok, textúrák, gyűrődések és színek komponálása között találtam meg azokat az érzéseimet, amiket szavakkal már nem tudtam leírni. Ehhez viszont a forma teljes megtagadására, a racionális én kikapcsolására, minden kötöttség elhagyására volt szükség. Arra, hogy visszamehessek a kezdetekhez, ahol csak az intuíció és az érzelmek léteznek.

Egy épületről senki sem kérdőjelezi meg, hogy a formája nem olyan, mint a valóságban, hiszen nincs természetes épület, mindegyik az ember keze által született, így máris itt a kivétel az alól, hogy a művészetnek a valóságra kellene hasonlítania. Ezt elfogadva más művészet sem lehet pusztán másolata a világnak, hanem valami teljesen más, és meg is van hozzá a joga, hogy más legyen.⁽⁹⁾

Az alkotásaim nem logikus és nem illusztratív művek, születésük után önálló entitással rendelkeznek, amely a befogadón keresztül, annak saját narratívájával létezik. Bár a konkrét érzelmeket és az azokat kiváltó eseményeket nem ismerhetem a befogadókban, a kollektív tudatban mégis fellelhetők azok a közös érzelmi bázisok, melyek az egyes anyagokhoz köthetők.

Ha megfigyeljük a szóhasználatunkat, felismerhetjük a tudatalatti kapcsolatot az anyagok érzete és a hozzá köthető érzelmi reakciók között. A mindennapi beszédünkben is megjelennek azok a metaforák, amelyek ezekre a kollektív tudatalattira támaszkodnak. Mindenki érti a kifejezést mikor azt mondjuk; kemény nap, szilárd jellem, lágy hang stb. Kijelenthetjük, hogy a matériákkal való kapcsolat ösztönszinten, a tudatalattinkban a mindennapjaink fontos részét képezik.

Ahogy a kő magában őrzi eredetének hangulatát; stabilitást, merevséget, erőt, vagy akár az érdességéből adódó kényelmetlenséget. A textil ellen pontként van jelen a kő mellett, mint lágy folyás, könnyedség, a nyári szellőtől meglebbenő vászonfüggöny.

A textil ellenpontot teremt a kő mellett, lágy folyást, áramlatot, mint ahogy a könnyed szellő meglebbenti a függönyt a szoba ablakán egy forró nyári délutánon. A kék festék felidézi a víz emlékeit, előhívva a végtelen tenger látványának nyugodt érzetét a horizonton.

Minden matériának megvan a saját hangulati nyelve, a saját módja arra, hogy beszámoljon a művész tetteiről és érzelmeiről. Ezeken a matériákon keresztül a festészet az egyensúly megtalálása erő és lágyság között, az ellentétek kapcsolatának megteremtése; emlékképek, érzelmek és hangulatok komponálása.

Építészet

Elsődlegesen a képzőművészetet a racionalitásból való kiszakadási szándék indította, idővel azonban visszacsatolt az építészethez köthető területekhez is. A szabad alkotás formálta a megfigyelő és tervezői attitűdömet, erősítette az intuíciók felismerését, az anyagokkal való testközelű találkozások pedig nagyobb fokú érzékenységet és hajlandóságot eredményeztek a matériák tudatos használata iránt.

Ahogy a képzőművészetben hangulatokat, érzelmeket váltanak ki a különböző anyagok és felületek, úgy ez a fajta érzettársítás megjelenik az építészetben is.

Számomra az atmoszféra teremtés az a lényeges mozzanata az építészetnek, amely igazán meghatározza és értékkel ruházza fel a tereket. Ennek egyik elsődleges eszközének a matériát tartom. A felhasznált anyagok textúrája, színe, felülete, lágysága olyan emocionális

válaszreakciókat eredményeznek, amelyek nem feltétlen válnak tudatossá, azonban meghatározzák a tér által nyújtott élményt.

Ezek az érzettársítások és anyagközpontúság meghatározó mozzanatai Peter Zumthor építészetének. Zumthor így nyilatkozott erről, *„For me, architecture is not primarily about form, not at all. We actually never talk about form in the office. We talk about construction, we can talk about science, and we talk about feelings (...) From the beginning the materials are there, right next to the desk (...) when we put materials together a reaction starts (...) this is about materials, this is about creating an atmosphere, and this is about creating architecture.”*⁽¹⁰⁾ Zumthor remek példája annak az építészeti magatartásnak, amely előtérbe helyezi az emberi érzelmeket a tervezés során.

Zumthor szerint a belső terek nagy hangszer, melyek hangja szorosan kapcsolódik az alkalmazott anyagokhoz és felületekhez. Ennek a költői képnek a folytatásaként az építészeti tervezés nem más, mint komponálás, ritmussal, dinamikával és szünetekkel. Ezzel a poétikus hozzáállással, a materiák játékával, arányaival és kompozíciójával találja meg a megfelelő hangulatot, hangolja a belső tereket és az épületet.

Bruder Klaus Field Chapel, Peter Zumthor

Ahogy a képzőművészetben, úgy az építészetben is meghatározó tényező az az eszköztár, amely rendelkezésünkre áll, kiegészülve az illeszkedés kérdéskörével is, amit a matériákon keresztül vizsgálva értelmezhetünk a táj és helyszín tekintetéből, illetve az emberek által. Az első csoporthoz köthetők a helyi építőanyagok és jellemző építésmódok, a második kategóriához pedig a helyi társadalom szokásai, élete társítható. Ezek a csoportok természetesen nem választhatók el teljesen egymástól. Ezek a kollektív tudatban fellelhető materiális vonatkozások, mintázatok és emlékek megismerése adhatja azt a bázist, amelyből építkezve érzékeny építészeti magatartást gyakorolhatunk.

Összegzés

Mindennapi életünk állandó szereplőiként, a tudatalattinkkal való folyamatos kommunikációval, a matériák kihatással vannak a térélményünkre, mozgásunkra és hangulatunkra.

Kiindulva a képzőművészetből, a dolgozathoz a zene és az építészet is hozzáfűzte a sorait, így belátható, hogy az érzékeinkre ható világ és kifejeződésink sosem egy összetevős élmények.

Az alkotásba beleszövődnek egy dallam szálai, belakja a teret, hullámszik, táncol a falak között majd mindent magába szívva megtelepszik. Ilyen formában élünk az anyagok között, velük, bennük. Építkezünk, öltözködünk, díszítünk. Kifejezzük önmagunkat, érzéseinket vagy éppen átadjuk magunkat nekik. A matériák világa alkotja azt a közös nyelvet, amely emlékekből, tapasztalásokból a kollektív tudatalattiban épül. Az anyagok a fejünkben és testünkben élnek elválaszthatatlanul.

Ez a felszín alatti játék, az érzékek és érzelmek komponálása jelenti számomra azt a belső folyamatot, amely a matériákkal való alkotás és találkozás közben, a szavakat elkerülve ad bizonyosságot.

A MEGFOGALMAZÁS ELMARAD, A METAFORA MEGSZÜLETIK.

Hivatkozott irodalom

- (1) Ottlik Géza (1959): *Iskola a határon*. Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 158. old.
- (2) A Magyar Pszichiátriai Társaság II. Kongresszusa Nemzetközi Részvétellel (1986): *A Kifejezés Pszichopatológiája és a Művészeti Terápia III. kötet*, Budapest, 3. old.
- (3) René Berger, (1977), *A festészet felfedezése, A látás művészete*, Gondolat Kiadó, 41. old.
- (4) Pintér András Ferenc, (2020), *A Festői Gesztusrendszerek Értelmezése, Különös Tekintettel a Faktúrára és Matériára, DLA értekezés.* 7-9. old.
- (5) René Berger, (1977), *A festészet felfedezése, A látás művészete*, Gondolat Kiadó, 63. old.
- (6) Pintér András Ferenc, (2020), *A Festői Gesztusrendszerek Értelmezése, Különös Tekintettel a Faktúrára és Matériára, DLA értekezés.* 37. old.
- (7) René Berger, (1977), *A festészet felfedezése, A látás művészete*, Gondolat Kiadó, 33. old.
- (8) A Magyar Pszichiátriai Társaság II. Kongresszusa Nemzetközi Részvétellel (1986): *A Kifejezés Pszichopatológiája és a Művészeti Terápia III. kötet*, Budapest, 108. old.
- (9) René Berger, (1977), *A festészet felfedezése, A látás művészete*, Gondolat Kiadó, 25-27. old.
- (10) Gili Merin, (2013): *Peter Zumthor: Seven Personal Observations on Presence In Architecture*, ArchDaily, <https://www.archdaily.com/452513/peter-zumthor-seven-personal-observations-on-presence-in-architecture> (utolsó letöltés: 2023.10.22.)

Felhasznált irodalom

René Berger, (1977), *A festészet felfedezése, A látás művészete*, Gondolat Kiadó

James Elkins, (2000), *What Painting Is*, New York, London.

Heinrich Lützel, (1970), *Absztrakt festészet jelentősége és határai*, Corvina Kiadó